

**ЗАСТОСУВАННЯ ТАРИФНОГО РЕГУЛЮВАННЯ В УПРАВЛІННІ
ПОСЛУГАМИ ТЕЛЕКОМУНІКАЦІЙ**

**APPLICATION OF TARIFF REGULATION IN MANAGEMENT
OF SERVICES OF TELECOMMUNICATIONS**

Анотація. Удосконалено механізм тарифного регулювання телекомунікаційних послуг в Україні з урахуванням світового досвіду тарифного регулювання та особливостей функціонування вітчизняного ринку телекомунікацій.

Summary. Refinement of the mechanism of tariff regulation of telecommunication services in Ukraine are considered in view of world experience of tariff regulation and features of functioning of the domestic market of telecommunications.

Становлення правового поля функціонування сфери телекомунікацій, зміна організаційних форм господарювання та форм власності, а також інші суспільно-економічні перетворення, обумовили необхідність вирішення проблеми забезпечення високої якості надання послуг. Правові засади діяльності у сфері телекомунікацій визначені Законом України «Про телекомунікації» [1]. В той же час даний закон є лише основою для формування всього комплексу засобів реалізації процесу управління послугами телекомунікацій.

Вагомий внесок у дослідження актуальних проблем управління послугами телекомунікацій належить вітчизняним вченим [2, 3, 4, 5]. Світову наукову думку стосовно даної проблематики представлено в стандартах та директивах Міжнародного союзу електрозв'язку [6]. Важливою складовою цих систем є тарифоутворення, механізм регулювання якого заслуговує особливої уваги через його вплив на результати діяльності та на хід розвитку як окремого оператора, так і телекомунікацій України в цілому [5].

Однак, сьогодні в умовах вітчизняного ринку телекомунікацій однією з невирішених проблем є формування науково-обґрунтованого, ефективного механізму тарифного регулювання телекомунікаційних послуг, який повинен містити інструменти, що максимально враховують потреби як споживачів послуг, так і операторів телекомунікацій з урахуванням якості послуг, що надаються. Удосконалення потребує також понятійний апарат даної проблематики.

Метою даної роботи є розробка пропозицій щодо удосконалення механізму тарифного регулювання в процесі управління послугами телекомунікацій України, з урахуванням необхідності надання економічних свобод суб'єктам ринку [7]:

- прав самостійно планувати свою діяльність;
- прав визначати ціни (тарифи) на послуги;
- відповідальності за результати своєї діяльності.

Тарифи на послуги телекомунікацій загального користування устанавлюються операторами самостійно, виходячи передусім із собівартості послуги, що відповідає засадам вільного економічного розвитку в ринкових умовах. Проте в більшості країн світу тарифи на ряд телекомунікаційних послуг підлягають державному регулюванню. В Україні такими є тарифи на загальнодоступні послуги та тарифи на надання в користування каналів зв'язку.

До загальнодоступних телекомунікаційних послуг належать послуги фіксованого телефонного (місцевого, міжміського, міжнародного) зв'язку, за винятком послуг, що надаються з використанням бездротового доступу, послуги довідкових служб зв'язку за допомогою таксофонів та переговорних пунктів, факсимільного і телеграфного зв'язку [1].

Загальнодоступні послуги телекомунікацій мають бути доступними для всього населення України за прийнятними тарифами з достатньою якістю і без обмеження прав і свобод. Через механізм забезпечення загальнодоступності держава прагне виправити неспроможність ринкових механізмів забезпечити надання соціально значущих телекомунікаційних послуг населенню, що проживає на території з невідгідним географічним положенням (у сільських і важкодоступних місцевостях) або має незадовільний соціально-демографічний стан (низький заробіток, пенсія, інвалідність).

Зазначена неспроможність ринкових механізмів виникає з огляду на такі фактори, які визначають необхідність виконання компенсаторної функції тарифного регулювання телекомунікаційних послуг:

- платоспроможний попит малозабезпечених громадян є обмеженим, отже оператори телекомунікацій не мають стимулів надавати послуги зв'язку цій групі споживачів;
- витрати на надання послуг зв'язку в сільських, важкодоступних і віддалених районах перевищують доходи від надання послуг зв'язку в цих районах.

Тарифне регулювання телекомунікацій України має спиратись на такі основні принципи [1]:

- 1) базування розрахунків тарифів на собівартості цих послуг з урахуванням отримання прибутку;
- 2) залежність рівня тарифів від рівня якості телекомунікаційних послуг;
- 3) недопущення установлення демпінгових або дискримінаційних цін з боку окремих операторів, провайдерів телекомунікацій;
- 4) необхідність уникнення перехресного субсидування одних телекомунікаційних послуг за рахунок інших.

Аналіз шляхів реалізації регуляторної функції держави в сфері тарифоутворення в телекомунікаціях показав, що основними завданнями регулювання тарифів на загальнодоступні послуги є:

- забезпечення доступності соціально важливих послуг;
- максимально можливе задоволення попиту на послуги з боку споживачів;
- підвищення ефективності діяльності операторів зв'язку;
- отримання коштів для інвестування оновлення та розвитку мереж зв'язку, розширення ринку послуг та підвищення їх якості, впровадження нових видів послуг.

Виходячи з завдань тарифного регулювання, необхідності його застосування для розвитку телекомунікаційного ринку, а також зважаючи на компенсаторну, регулюючу та стимулюючу функції цього процесу в умовах сучасного ринку телекомунікацій, виникає необхідність формулювання чіткого поняття тарифного регулювання.

Автором даної роботи пропонується наступне визначення цього поняття: *тарифне регулювання телекомунікаційних послуг являє собою процес цілеспрямованого впливу на величину тарифів на послуги та на порядок надання цих послуг з урахуванням політичних, правових, економічних, соціальних та технічних аспектів функціонування телекомунікацій, що має за мету виконання соціальних функцій телекомунікацій та забезпечення можливості стабільної діяльності і розвитку всіх суб'єктів телекомунікаційного ринку.*

Діюча в Україні система тарифного регулювання має такі недоліки:

- дисбаланс тарифів, що призвів до скорочення споживання окремих видів послуг через їх високу вартість, тоді як деякі види послуг надаються за збитковими для оператора телекомунікацій тарифами;
- потреба в стимулюванні впровадження наукових методів ринкового тарифоутворення (сьогодні в Україні тарифоутворення в телекомунікації значною мірою засновується передусім на врахуванні соціальних та політичних тенденцій та пріоритетів держави);
- потреба суттєвого удосконалення методологічної бази розрахунку витрат на надання послуг телекомунікації, з огляду на потребу з урахуванням величини собівартості як основи тарифоутворення (чинні тарифи частково покривають поточну собівартість надання базових послуг телекомунікацій, не враховують витрат на розширення і модернізацію мережі);
- необхідність подальшого обґрунтування тарифів на взаємоз'єднання операторів, без чого існує загроза виникнення конфліктів між приватними і домінуючим операторами.
- потреба в підвищенні еластичності зв'язку між змінами у тарифах на телекомунікаційні послуги та динамікою економіки країни.

Перелічені недоліки обумовлюють необхідність формування механізму тарифного регулювання послуг телекомунікацій, який би відповідав сучасним умовам функціонування світового телекомунікаційного ринку та тенденціям і пріоритетам його розвитку [3, 4].

Виходячи з завдань, принципів та зважаючи на аналіз недоліків системи тарифного регулювання в Україні, вітчизняний механізм тарифного регулювання повинен враховувати:

- основні аспекти існування та розвитку ринку телекомунікацій країни: політичного, правового, економічного, соціального, технічного;
- можливість виконання соціальних функцій телекомунікацій;
- можливість стабільної діяльності та розвитку суб'єктів телекомунікаційного ринку;
- містити правила перегляду тарифів та забезпечити гнучкості тарифного регулювання;
- потребу підвищення результативності діяльності телекомунікаційних операторів та зменшення тарифів.

Формування механізму тарифного регулювання передбачає наступні етапи [8]:

- 1) формування науково-обґрунтованої, законодавчо закріпленої концепції тарифного регулювання, заснованої на сполученні державних і ринкових регуляторів;
- 2) обґрунтування сфер і видів послуг, тарифи на які підлягають державному регулюванню;
- 3) розмежування функцій між регулювальними органами на різних рівнях тарифного регулювання;
- 4) розробку механізму тарифного регулювання, який би забезпечував оптимальне поєднання інтересів усіх суб'єктів ринкових відносин, що беруть участь у наданні і споживанні послуг.

Якщо етапи 1...3 розробки механізму тарифного регулювання значною мірою в Україні виконані і втілені як правові засади тарифного регулювання [1], четвертий етап потребує значної уваги як об'єкт наукового дослідження.

Для ефективного вирішення задачі розробки механізму тарифного регулювання, доцільно використати досвід тарифного регулювання країн з розвиненими телекомунікаційними ринками.

Світовий досвід управління телекомунікаційними послугами передбачає два варіанти реалізації механізму тарифного регулювання шляхом впливу на величину тарифів на послуги телекомунікацій [4, 5, 6]: регулювання норми прибутку та застосування „тарифної стелі”.

В табл. 1 подано порівняння вказаних варіантів реалізації механізму тарифного регулювання, визначено недоліки й переваги кожного з них, наведено необхідну термінологію. Порівняльний аналіз дозволяє дійти висновку, що після установа початкового рівня тарифу, механізм установа „тарифної стелі” є більш привабливим для ринку телекомунікацій України, оскільки створює стимули до збільшення результативності діяльності. Методика „тарифної стелі” є поширеною в країнах Європейського Союзу. Цю ж методику запровадили в Угорщині і Литві, а також планують запровадити в Росії [4].

Основна методологічна перевага застосування “тарифної стелі” для регулювання тарифів на загальнодоступні телекомунікаційні послуги в Україні полягає в тому, що з'являється можливість врахування основних параметрів ринку послуг зв'язку, які використовуються як у системі державного регулювання, так і при вільному формуванні тарифів. Тарифи, врегульовані шляхом застосування “тарифної стелі”, є за своєю суттю рівноважною ринковою ціною. Крім того, поява конкуренції за тарифами між операторами в рамках установленої «тарифної стелі», позитивно вплине на подальше формування повноцінного ринку послуг телекомунікацій.

Можливість застосування “тарифної стелі” для регулювання тарифів на загальнодоступні телекомунікаційні послуги в Україні обумовлена такими причинами:

- стимулювання розвитку конкурентного ринку за допомогою відносної свободи тарифоутворення;
- забезпечення додаткових економічних стимулів до зниження собівартості послуг за умови підтримки визначеного рівня якості;
- поєднання державного регулювання з наданням оператору права вільного вибору остаточного рівня своїх тарифів на послуги зв'язку у визначених рамках, що необхідно за сучасного стану вітчизняного телекомунікаційного ринку.

Ефективність механізму тарифного регулювання загальнодоступних телекомунікаційних послуг, реалізованого через установа “тарифної стелі”, забезпечується такими умовами:

- кожен тариф повинен покривати витрати на надану послугу;
- тарифи повинні відповідати середньому рівню платоспроможного попиту.

Оскільки якість наданих послуг має не менше значення, ніж тарифи, за якими вони надаються, щоб уникнути зниження якості послуг з метою економії на витратах, необхідно одночасно з установам граничних тарифів обумовлювати і мінімально необхідний, гарантований рівень якості послуг [6].

Висновки за результатами проведеного в даній роботі дослідження наступні.

Механізм тарифного регулювання телекомунікаційних послуг в Україні повинен формуватись та реалізовуватись з урахуванням:

- законодавчо проголошених принципів тарифного регулювання;
- завдань, які стоять перед тарифним регулюванням;
- проблем, які постають перед державою та операторами телекомунікацій при формуванні та реалізації механізму тарифного регулювання; вимог, які слід виконати для формування ефективного механізму тарифного регулювання;
- світового досвіду реалізації вказаного механізму;
- особливостей вітчизняного телекомунікаційного ринку та економіки країни в цілому;
- системи тарифоутворення, що діє сьогодні в Україні, її недоліків і переваг.

1. Для України найбільш прийнятним з огляду на світовий досвід реалізації механізму тарифного регулювання, на особливості вітчизняного телекомунікаційного ринку та економіки країни взагалі є варіант впливу на величину тарифів шляхом установлення „тарифної стелі” надання загальнодоступних телекомунікаційних послуг.

2. Установлення “тарифної стелі” як спосіб впливу з боку держави на величину тарифу на телекомунікаційні послуги є основою, вихідним етапом удосконалення механізму тарифного регулювання послуг вітчизняних операторів телекомунікацій.

Перспективою подальших досліджень у даному напрямку є пошук нових рішень щодо формування ефективного, актуального за сучасних умов розвитку телекомунікаційного ринку України механізму тарифного регулювання телекомунікаційних послуг.

Література

1. Закон України “Про телекомунікації”, 2003. – № 1280-IV – ВР.
2. Стеклов В.К., Кільчицький Є.В. Основи управління мережами та послугами телекомунікацій / За ред. проф. В.К. Стеблова. – К.: Техніка, 2002. – 438 с.
3. Довгий С.О., Савченко О.Я., Воробієнко П.П. Сучасні телекомунікації: мережі, технології, економіка, управління, регулювання / За ред. С.О. Довгого. – К.: Український Видавничий Центр, 2002. – 520 с.
4. Татаринов А., Гришина Е. Международный опыт регулирования отрасли телекоммуникаций // Вестник связи International. – 2001. – №5. – С. 1-5.
5. Балашов В.А., Зяблов С.В., Петров В.И. Проблемы и пути развития общедоступных услуг телекоммуникаций // Зв’язок. – 2004. – № 4. – С. 19-24.
6. Артюшенко Л.В., Князева Н.А. В третьей исследовательской комиссии (ИК-3) Международного союза электросвязи // Зв’язок. – 2001. – № 3. – С. 65-67.
7. Закон України “Про підприємство”, 1999. – № 381-XIV – ВР.
8. Резникова Н., Нгуен Х.А. Ценообразование с учетом спроса на услуги // Вестник связи International. – 1998. – №1. – С. 17-18; №3. – С. 25-28.

Таблиця 1 – Порівняння варіантів реалізації механізму тарифного регулювання надання загальнодоступних телекомунікаційних послуг

Варіант	Термінологія	Переваги	Недоліки
Регулювання норми прибутку	<i>Норма прибутку</i> – це відношення прибутку до ринкової вартості капіталу. У випадку використання даного варіанта реалізації механізму тарифного регулювання, домінуючий оператор може самостійно визначати тарифи на послуги, однак у межах норми прибутку, що регулюється	– Обмеження рівня рентабельності послуг домінуючого оператора. – Одержання більших можливостей у прийнятті маркетингових та інвестиційних рішень	– Зменшення стимулів скорочувати витрати виробництва, тобто підвищувати його ефективність. – Виникнення стимулів до збільшення інвестування у капітал оператора (збільшення розміру капіталу з метою збільшення величини прибутку), що знижує ефективність виробництва. – Можливість значного завищення тарифів на послуги, які надаються на монопольних засадах, для того, щоб субсидувати послуги, на ринку яких діє конкуренція, що є проявом перехресного субсидування
Установлення “тарифної стелі”	“Тарифна стеля” – вид тарифного регулювання, який передбачає наявність методики, за якою встановлюються граничні тарифи на послуги. Оператор може збільшувати тарифи відповідно до темпу інфляції з урахуванням зростання продуктивності діяльності. Значення темпу зростання продуктивності закріплюється на певний період, що дозволяє операторові отримувати прибутки у разі, якщо темп зростання продуктивності діяльності оператора більший за темп, який встановлено	– Стимулювання збільшення продуктивності, оскільки оператор отримує весь додатковий доход від зростання продуктивності, якщо темп зростання цього показника є вищим, ніж передбачений методикою формування тарифів. – Стимулювання інноваційної діяльності можливістю отримання додаткового доходу. – Більш повільне ніж за варіанта реалізації механізму тарифного регулювання шляхом регулювання норми прибутку зростання тарифів. – Індекссування відповідно до рівня інфляції є ефективним інструментом забезпечення збалансованості тарифів і їх відповідності умовам ринку.	– Можливість виникнення ситуації, за якої домінуючий оператор скорочуватиме власні витрати на виробництво за рахунок погіршення якості послуг, тому виникає необхідність здійснення контролю за якістю послуг. – Наявність небезпеки несподіваної різкої зміни рівня тарифів (внаслідок суттєвої зміни попиту або вартості факторів виробництва), яка може бути подолана шляхом скорочення терміну розрахунку граничних тарифів. Однак, у цьому випадку стимули для збільшення ефективності виробництва зменшуються. – Наявність проблеми вибору конкретної схеми встановлення “тарифної стелі”: урахування тарифу лише для одного виду послуг, чи багатьох видів послуг, які надає оператор